

архівних технологій і менеджменту. Саме комплексній всебічній освіті, яка відповідає вимогам сьогодення та «ідеї випереджальної архівної освіти, тобто передбачення у професійній підготовці перспективи на 30–40 років діяльності випускника»⁶ віддає перевагу вчений.

Для забезпечення високого рівня підготовки фахівців пріоритетне місце в діяльності кафедри, очолюваної Я.С. Калакурою, займає науково-методичне забезпечення навчальних курсів — підготовка підручників та новітніх посібників. У 1998 р. у світ вийшли перший національний підручник «Архівознавство» (керівник авторського колективу Я.С. Калакура) та навчальні посібники «Архівістика. Термінологічний словник», «Джерелознавство історії України. Довідник».

За його ініціативою на історичному факультеті були започатковані щорічні архівознавчі, джерелознавчі та історіографічні читання, які набули статусу наукової сесії кафедри, де вирішується спектр різноманітних проблем в галузі архівістики.

Сьогодні колектив кафедри, керований професором Ярославом Степановичем Калакурою є колективним членом Спільки архівістів України, працює у тісній співдружності з Державним комітетом архівів України, Українським державним науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства, Інститутом архівознавства та рукопису НБУВ, на базі яких викладачі кафедри проводять практичні та семінарські заняття, а також виробничу практику студентів спеціалізації.

Свій ювілей професор зустрічає у творчому розквіті, маючи безцінний досвід і десятиріччями накопичені знання, якими щедро ділиться з колегами, аспірантами, студентами.

Не тільки з приводу ювілею, який сам по собі вже є нелегким іспитом, а від щирого серця вітаємо високоповажного професора, вимогливого та мудрого керівника, який не тільки зберіг, а й примножив багаторічні традиції ка-

федри, що стала провідним осередком в підготовці професійних істориків-архівістів.

За всі позаювілейні, буденні справи і клопоти, за терпимість і принциповість, за талановите перо і професійну майстерність прийміть, вельмишановний Ярославе Степановичу, щиро подяку і шану.

І хоча «літа на зиму повернули» і волосся запорошене сріблом, Ви зустрічаєте цей день у вирі молодіжного університетського життя, у розквіті наукової і духовної зрілості. І це не чергова фраза. Ми з нетерпінням чекаємо ваших нових книг, підтримуємо ваші добрі почини та наукові ідеї. Міцного Вам здоров'я, невечірньої наснаги, творчого робочого настрою за письмовим столом!

¹ Калакура Я.С. Історичне архівознавство в Україні // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство.— К., 2001.— Вип. 3.— С. 14.

² Він же. Національні історико-архівні традиції як чинник українського державотворення. 1917–1921 рр. // Архіви та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань.— К., 1998.— С. 6.

³ Він же. Архівознавство: наука чи система наукових знань? // Студії з архівної справи та документознавства.— К., 1996.— Т. 1.— С. 43–49

⁴ Він же. Методологічний інструментарій архівознавця // Українознавство.— 2002.— №4.

⁵ Сучасні підходи до підготовки архівознавців у Київському університеті імені Тараса Шевченка // Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні.— К., 1996.— С. 12–14; Сучасна концепція архівознавчої освіти // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи.— К., 1997.— Ч. 1.— С. 42–47; Архівіст третього тисячоліття (модель історика-архівіста очима архівознавчої кафедри Національного університету імені Тараса Шевченка) // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство.— К., 1999.— Вип. 1.— С. 37–45.

⁶ Матяш Ірина, Селівєрстова Катерина. Калакура Ярослав, Лозицький Володимир. Концепція підготовки кадрів для архівних установ України // Студії з архівної справи та документознавства.— 1998.— Т. 3.— С. 19.

Віра Купченко

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ м. КИСВА

Свою діяльність Державний архів м. Києва розпочав у травні 1932 р. як Київський міський архів згідно з Постановою Секретаріату Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету. Завдання новоствореної архівної уста-

нови полягало в концентрації «архівних матеріалів міськрад та райвиконкомів і тих архівних матеріалів, що надходять до них від установ, підприємств і організацій, що є на території міста», а також в описуванні і

розборі матеріалів, відокремленні утилю та видачі довідок громадянам і установам.

За сім десятиліть своєї діяльності архів неодноразово змінював назву. З 1958 року він був Київським міським державним архівом з перемінним складом документальних матеріалів, з 1962-го його статус підвищився й він став Київським міським державним архівом з постійним складом документальних матеріалів, з 1980 року працює під теперішньою назвою як самостійна установа в складі міського самоврядування.

Згідно з Положенням, затвердженим розпорядженням голови Київської міської державної адміністрації від 30 січня 2001 р. №141 «Державний архів м. Києва є місцевим органом виконавчої влади, який здійснює управління архівною справою в Києві, методичним центром з питань архівної справи, структурним підрозділом Київської міської державної адміністрації, підзвітний та підконтрольний Київській міській державній адміністрації та Державному комітету архівів України».

У сховищах архіву — 1599 фондів управлінської документації періоду від 1645-го до 2002 року, з них — 339 фондів до 1917 року, 1225 фондів після 1917 року та 35 фондів особового походження. Усі разом вони налічують 952 700 справ з паперовою основою (1645–2002 рр.), 1756 од. зберігання фотодокументів (1834–1919 рр.) та 431 од. обліку (40 од. зб.) фотодокументів.

За 70 років існування архіву в ньому зібрані найцінніші документи з історії міста Києва. Вони правдиво відображають соціально-демографічне, економічне, політичне і культурне життя міста та його жителів.

Фонди періоду до 1917 р. включають документи органів місцевого самоврядування та адміністративних органів — магістрату, міської думи та управи. Вони представлені копіями грамот польських королів, російських імператорів, запорізьких гетьманів про надання і підтвердження прав та привілеїв місту Києву та його жителям (1645–1764); указами Сенату, циркулярами Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора, цивільного та Київського губернаторів; протоколами засідань і рішеннями магістрату, журналами міської думи та управи, магістратськими та думськими виборчими справами, відомостями про кількість виборців за становим та майновим цензом, справами про віднесення до купецького та міщанського станів, про результати перепису населення, списками мешканців міста.

Документи з благоустрою та розбудови міста представлені циркулярами, рішеннями, листуванням про відкриття та стан цегляних, цукрових, пивоварених заводів, тютюнових, сірникових фабрик, млинів, торговельних закладів, про освітлення міста газовими та електричними ліхтарями, укріплення скилів і гір, озеленення міста, брукування вулиць, про будівництво та експлуатацію міського трамвая, організацію автобусного руху, будівництво фунікулеру, розкопки та реставрацію Золотих воріт, будівництво пам'ятника Богдану Хмельницькому, збір пожертвувань на будівництво пам'ятників Т.Г. Шевченку (1907–1914), М.В. Гоголю (1908–1914).

Велику групу документів складають справи про відведення земельних ділянок під будівництво цивільних споруд для потреб міста та проекти цих будинків, у тому числі військового госпіталю (1807), Гостиного двору (1809–1811), Києво-Балтської залізниці (1869), Київського політехнічного інституту (1897), Міського театру, Університету св. Володимира (1834) тощо.

Історично важливими є плани міста Києва та його районів у різні періоди, починаючи від 1799 року.

Інтерес дослідників викликають фонди ремісничої, продовольчої та міщанської управи, поліції та сирітського суду; установ фабрично-заводського нагляду, промислових, будівельних підприємств та підрядних організацій, заводу «Арсенал», машинобудівного заводу «Гретьєр і Криванек», комітетів та комісій з розпланування та забудови міста, фінансово-кредитних установ та товариств, фінансових комісій тощо.

Архів зберігає документи навчальних закладів міста — університету, консерваторії, кадетського корпусу, вищих жіночих курсів, інститутів — політехнічного, комерційного, учительського, юридичного, шляхетних дівчат; училищ — комерційних, духовних, художнього та музичного; професійних шкіл, приватних та державних гімназій, реальних училищ.

Неоціненне значення для генеалого-біографічних досліджень мають документи Києво-Подільського і Києво-Печерського духовних правлінь, Київської управи благочинія, Києво-Васильківського римсько-католицького деканату, Військово-Миколаївського, Петропавлівського та Володимирського соборів, восьми церков. Це — метричні книги про одружені, хрещені та померлі, фундашевські відомості, описи церковних будівель, костелів,

каплиць, майна: іконостасів, хрестів, дзвонів, літургійних книг, вівтарних свічників, срібних церковних речей.

Крім цього, архів зберігає документи установ, організацій, підприємств, навчальних закладів періоду після 1917 року. Це — документи органів державної влади та управління: міської державної адміністрації, 14-ти районних у м. Києві державних адміністрацій; міських управлінь — статистики, капітального будівництва, місцевої промисловості, благоустрою міста, культури, в справах будівництва та архітектури, торгівлі; міських та районних відділів — фінансових, охорони здоров'я, народної освіти, торгівлі та інших.

Стан промисловості відображений документами акціонерних товариств — «Завод «Укркабель», «Київ-гума», «Київський завод «РІАП», «Редукторний завод», «Електроприлад», «Вільшовик», «КІНАП», «Українські ювеліри», «Київський мотоциклетний завод», «Будшляхмаш», «Дарна», «Кондитерська фабрика ім. К. Маркса», «Київський суднобудівельний і судноремонтний завод» та ін.; виробничих об'єднань — «Квазар», «Електронмаш», «ВЕДА», «Київприлад», ім. С.П. Корольова та ін.; державних підприємств — «Завод «Арсенал» тощо.

Заклади освіти представлені документами національних та державних університетів — ім. Тараса Шевченка, культури та мистецтв, «Київський політехнічний інститут», будівництва і архітектури, аграрного, педагогічного, медичного, лінгвістичного, цивільної авіації, економічного та ін.; технікумів — суднобудівного, енергетичного, радіоелектроніки, топографічного, індустріального та ін.; училищ — ім. Р.М. Глієра, хореографічного, річкового, медичних, педагогічних та інших.

Архів зберігає також документи установ охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, соціального забезпечення, органів юстиції, громадських організацій — товариства «Знання», міської Ради профспілок, Комітету товариства Червоного Хреста тощо.

Цікаві колекції документів являють собою особові фонди відомих українських вчених, ректорів київських вузів, громадських діячів — О.К. Антонова, М.У. Білого, В.Ф. Боброва, Ю.О. Ветрова, Г.М. Доброва, В.О. Замлинського, О.С. Плигунова, В.І. Стрельського та інших.

Для довідкової роботи з метою захисту прав і задоволення запитів громадян використовуються фонди міської Ради народних депутатів, районних Рад та інших виконавчих ор-

ганів, на підставі яких видаються довідки про відведення земельних ділянок громадянам, установам і організаціям, надання житлової площі, введення в експлуатацію приватних та цивільних будівель, про нагородження медалями «За доблестний труд в Великій Отчезвенной войне 1941–1945 гг.», «За оборону Києва». Фонди вищих та середніх навчальних закладів надають можливість засвідчити роки навчання громадян у київських школах, технікумах та інститутах. Завдяки наявності фондів заводів, фабрик, комбінатів, будівельно-монтажних організацій працівниками архіву видаються довідки про трудову діяльність киян. Фонди нотаріальних контор зберігають копії договорів купівлі-продажу, дарування, свідоцтва на право власності майном.

Відділ формування НАФ та діловодства здійснює організаційно-методичне керівництво галузевими архівами м. Києва, архівними відділами держадміністрацій, архівними підрозділами і діловодними службами підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності (понад 300 тис. установ). Сьогодні джерелами комплектування Державного архіву м. Києва є 331 установа.

Відділом постійно надається фондоутворювачам, а також юридичним особам і громадянам методична та практична допомога з усіх питань ведення архівної справи та діловодства (в тому числі при ліквідації установ). В організаціях проводяться огляди забезпечення надійного зберігання документів, щорічно для завідуючих архівними підрозділами та працівників діловодних служб установ проводяться наради-семінари, а також при необхідності — підвищення кваліфікації та стажування працівників цих категорій.

Відділ контролює та аналізує роботу співробітників комерційних структур (кооперативу «Архівіст», МП «Архіви України» та інших), які здійснюють науково-технічне впровадження документів в установках, організаціях та на підприємствах міста.

Основним завданням відділу обліку та НДА є організація робіт зі створення інформаційно-пошукових систем до документів архіву та облік документів. Довідковий апарат відділу має фондовий каталог, покажчик фондів, систематичний та іменний каталоги, описи. Облік документів архіву забезпечує їх скоронність та контроль за наявністю, а також надає можливість адресного пошуку.

У відділі створюється сучасна електронна пошукова система — фондовий каталог архіву. Враховуючи зростаючий інтерес до історії

Києва, це значно скоротить шлях до отримання інформації.

Відділ зберігання НАФ приймає документи на державне зберігання від підприємств, організацій та установ міста з забезпеченням їх схоронності. Документи зберігаються в спеціально обладнаних сховищах з дотриманням температурно-вологісного і світлового режимів. В архіві є три сховища: по вул. О. Теліги, 23 (головне приміщення), по вул. Котовсько-го, 33-а та Хрещатику, 36.

Відділ інформації та використання документів здійснює пропагування документальної бази архіву: проводить читачькі конференції, готує статті, радіопередачі, виставки, підбірки документів, інформаційні листи. Одним з основних напрямків роботи відділу є підготовка до видання інформаційних довідників про склад документів архіву. Традиційною формою використання документів стала

робота з ними краєзнавців, дослідників історії столиці України, наукових працівників установ Києва, інших міст України, а також дослідників із зарубіжних країн.

Відділ здійснює велику роботу з виконання тематичних, консульських, генеалогічних запитів та запитів соціально-правового характеру, які надходять від громадян, установ та організацій.

Велику допомогу дослідникам надає науково-довідкова бібліотека архіву, яка налічує близько 12 тис. томів архівознавчих та методичних довідників, краєзнавчої, історичної та юридичної літератури.

Основним завданням відділу забезпечення фізичної схоронності документів є створення страхового фонду особливо цінних документів, профілактична обробка документів та реставраційні операції.

Катерина Зубченко

ДО 80-РІЧЧЯ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вісімдесят років тому, 29 травня 1922 р. рішенням Колегії Головарху було створено Київський Центральний історичний архів (КЦІА). Якщо вдатися до історичного екскурсу, то за 80 років своєї історії архів мав різне підпорядкування і найменування. Спершу він був у віданні Головного архівного управління Наркомату освіти, 1923 р. був підпорядкований Центральному архівному управлінню при ВУЦВК, з жовтня 1925 р. переданий до Окружного архівного управління.

З утворенням 1932 р. Київської області Київський історичний архів перейменовано на Київський обласний історичний архів і підпорядковано Київському обласному архівному управлінню при облвиконкомі.

З передачею 1939 р. архівних органів до відання Наркомату внутрішніх справ УРСР архів підпорядковувався Київському обласному управлінню НКВС УРСР, а 1944 р. був перейменований у Київський обласний державний архів МВС УРСР (КОДА).

З виведенням у червні 1960 р. архівних установ із системи Міністерства внутрішніх справ архів передається до відання Архівного управління при Раді Міністрів УРСР внаслідок чого керівництво роботою КОДА здійснював архівний відділ облвиконкому. З 1980 р.

відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР від 6 червня 1980 р. архів мав назву Державний архів Київської області (ДАКО).

Після ліквідації 1986 р. архівного відділу облвиконкому ДАКО підпорядковано безпосередньо головному архівному управлінню при Раді Міністрів УРСР. Згідно з положенням про Державний архів Київської області, затвердженим розпорядженням голови Київської обласної державної адміністрації №508 від 19 вересня 2000 р. архів є структурним підрозділом Київської обласної державної адміністрації, підзвітним та підконтрольним голові обласної державної адміністрації та Держкомархіву України.

На час створення архів розміщувався на території Софіївського державного історико-культурного заповідника за адресою вул. Короленка, 22-а, його штат налічував 13 осіб. Архів мав чотири відділи: архів давніх актових книг, обласний архів, архів релігійних культів та військовий архів.

Основою документальної колекції архіву стали матеріали ліквідованих дореволюційних установ Києва та Київської губернії, в тому числі великих відомчих архівів Київського губерньського правління, Київської казенної палати, Київського окружного суду, Київського